

mochten zijn. Spoedig waren er naar verhouding natuurlijk veel méér zieken; van hen moesten aanvankelijk velen in de tochtige circustent of in de niet minder tochtige droogschuren blijven liggen. In december deden zich al vier sterfgevallen voor, in januari en februari werden het er honderdtien, in maart overleden er nog drie en in april twee. Maar het *Lager* bij Rees vergde nog meer dodelijke slachtoffers.

Begin januari kon een kleine groep die er was afgekeurd, Gendringen in de Achterhoek bereiken. Die afgekeurden vertelden wat zich in het *Lager* afspeelde en de eerste die er toen op uittrok, medio januari, om aan zijn landgenoten hulp te bieden, was de arts Simon van Griethuysen uit Gendringen. Hij bracht een clandestien bezoek aan de ziekenbarak die bij de *Bauabschnitt* Rees hoorde. 'In een ruimte, hoogstens geschikt voor zestig personen, lagen', zo stelde hij twee maanden later op schrift¹, 'pl.m. honderdvijftig patiënten waaronder verschillende stervenden. Er heerste een verregaande staat van verluizing en vervuiling door gebrek aan de meest elementaire verplegingsartikelen en ontsmettingsmiddelen' – voor die artikelen en middelen had het hoofd van de Duitse medische dienst, een arts die tevoren directeur was geweest van een psychiatrische kliniek, niet gezorgd. Trouwens, die arts ging zich verzetten toen van Griethuysen er bij volgende bezoeken op aandrang dat uit de ziekenbarak van het *Lager* bij Rees en uit enkele andere ruimten waar ernstig zieken waren ondergebracht, patiënten naar de Achterhoek zouden worden overgebracht. Van Griethuysen wist toen met hulp van andere Nederlanders toestemming voor die transporten te verkrijgen van de Duitse officiële instanties in Gelderland en op 22 januari kon hij de eerste groep zieken uit de barak van het *Lager* gaan ophalen. Andere groepen volgden, maar ook kwamen wel groepen, aldus een andere inwoner van Gendringen, 'te voet aansukkelen, zich voortslappend, elkander steunend, telkens rustend, bijna niet gekleed, verschrikkelijk mager'², 'het spoor van deze mensen was', schreef een derde inwoner van de Achterhoek, 'stap voor stap te volgen, elke stap wemelde van luizen.'³ In totaal werden elf- tot twaalfhonderd slachtoffers uit Rees in een achttal noodziekenhuizen in de Achterhoek opgenomen. 'Geen enkele', zo leest men in een relaas over het noodziekenhuis te Ulft,

'was er zonder wonden afgekomen; de meesten hadden dikke onderbenen, waar telkens diepe, ronde gaten in vielen. Een bevroren vinger of teen was heel

¹ S. van Griethuysen: Verklaring d.d. 6 maart 1945 (Doc I-1418, a-3). ² J. W. Jansen in *Er op of er onder*, p. 65. ³ J. van Dorp in a.v., p. 16.